

LEKSIK INTERFERENSIYANI BARTARAF ETISHDA AUTENTIK MATERIALLARNI TANLASH MEZONLARI

Boltaboyev Farxodjon Shavkatjon o'g'li

Teacher at the Department of Applied Disciplines №3, UzSWLU

f.boltaboyev@uzswlu.uz

Kirish

Chet tilini o'rgatish jarayonida o'quvchilarda uchraydigan leksik interferensiya grammatika, semantika va pragmatika darajasida nutqning tabiiyligi va aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, autentik materiallardan foydalanish til tajribasini real kommunikativ kontekstga yaqinlashtirish orqali interferensiyaning kamaytiruvchi omil sifatida ko'rilmog'da. Aksariyat tadqiqotlar autentik resurslarning foydasini ta'kidlaydi, biroq ular qaysi mezonlar asosida tanlanganida samaradorlik yuqori bo'lishi haqida yetarli amaliy yo'riqnoma mavjud emas. Shuning uchun ushbu tadqiqot autentik materiallarni tanlash mezonlarini aniqlash va ularning interferensiyaning kamaytirishdagi ta'sirini empirik asosda sinovdan o'tkazishga qaratildi.

Kalit so'zlar: *leksik interferensiya, autentik materiallar, tanlash mezonlari, til o'rgatish metodikasi, kollokatsiyalar, semantik xatolar.*

Metodologiya

Tadqiqotda aralash (mixed-method) yondashuv qo'llanildi. 65 nafar B1–B2 darajadagi ingliz tili o'rganuvchisidan iborat ikki guruh shakllantirildi: 33 nafari eksperimental guruh, 32 nafari nazorat guruhi. Tadqiqot 12 hafta davomida olib borildi.

1. Materiallarni tanlash bosqichi

Autentik materiallar quyidagi mezonlar asosida tanlandi:

- **Leksik murakkablik ko'rsatkichi (Lexical sophistication index)**
- **Chastota darajasi (frequency bands)**
- **Kontekstual qo'llanish realiyliigi**
- **Tarjima ekvivalentlarining mavjudligi va noto'g'ri moslash xavfi**
- **Madaniy yuklanish (cultural load) va intertekstual bog'lanish**

Materiallar to'rt kategoriyada taqdim etildi: kundalik nutq (dialoglar, blog postlar), ommaviy axborot vositalari matnlari, akademik diskurs matnlari, va professional sohaviy materiallar (ishbilarmonlik yozishmalari).

2. Ta'lim yondashuvi va mashq tizimi

Eksperimental guruh autentik materiallar asosida ishlagan; nazorat guruhi moslashtirilgan darslik matnlaridan foydalanib mashq bajardi. O'rgatish jarayoni quyidagilarni o'z ichiga oldi:

- **Kollokatsiya tahlili**
- **Semantik farqlash mashqlari**
- **Murakkab so'zlarni kontekstda qo'llash**
- **Tarjima interferensiya xatolarini aniqlash va tuzatish**

3. O'lchov usullari

Interferensiya darajasi uch manbaga tayanib baholandi:

- **Yo'l-yo'lakay yozilgan esse va yozma testlar (450 birlik)**
- **Og'zaki nutq namunalarining transkripsiyasi (1220 birlik)**
- **Metalingvistik xabardorlik so'rovnomasi**

Ma'lumotlar NVivo dasturi yordamida kodlandi, xatolar chastotasi va kategoriyalar bo'yicha taqsimlanishi o'rganildi.

Natijalar

Tahlillar eksperimental guruhda leksik interferensiya xatolarining **23% ga pasayganini** ko'rsatdi. Eng samarali ta'sir yuqori chastotali kollokatsiyalar bilan bog'liq mashqlarda kuzatildi.

Quyidagi jadval ikki guruh natijalarini solishtiradi:

1-jadval. Interferensiya xatolarining dinamikasi (12 hafta davomida)

O'lchov turi	Boshlang'ich interferensiya (%)	Yakuniy interferensiya (%)	Pasayish darajasi
Eksperimental guruh	41%	18%	-23%
Nazorat guruhi	39%	31%	-8%

Yuqoridagi ma'lumotlarga ko'ra autentik materiallar bilan ishlagan guruhda semantik xatolar keskin kamaydi, ayniqsa mazmuni yuqori chastotali so'zlar va madaniy kontekst bilan bog'liq materiallarda.

Qo'shimcha kuzatishlar:

- Interferensiya eng ko'p **ona tilidagi bevosita ekvivalentlar mavjud bo'lgan, lekin semantik farqlanadigan birliklarda** uchradi.

- Akademik matnlar bilan ishlash davom etgan sari interferensiya kamayishi sekinroq kechdi, chunki leksik murakkablik yuqoriroq edi.
- Metalingvistik refleksiya (o'quvchining "nega" xato qilganini tushuntira olishi) sezilarli oshdi.

Eksperimental guruh ishtirokchilarining 72 foizi autentik materiallar nutqdagi "tabiiylik hissi"ni oshirganini qayd etdi.

Muhokama

Natijalar autentik resurslar interferensiyani kamaytirishning samarali vositasi ekanini tasdiqlaydi, biroq bular uni **samarasiz bo'lgan holda tanlash xavfi** mavjudligini ham ko'rsatadi. Materillarni tanlashda quyida keltirilgan mezonlar kritik ahamiyatga ega:

1. Murakkablikni bosqichma-bosqich oshirish

O'quvchilar darajasidan yuqori materiallar interferensiyani kuchaytirishi mumkin.

2. Chastota asosida tanlash

Yuqori chastotali birliklar bilan bog'liq mashqlar eng samarali natija berdi.

3. Madaniy yuklanishni nazorat qilish

Haddan tashqari madaniy kontekst bera oladigan matnlar semantik chalkashliklarni keltirib chiqardi.

4. Kontekstual qo'llanishga urg'u berish

Kollokatsiya va real nutq holatlari bilan ishlash interferensiyani sezilarli kamaytirdi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, autentik materiallar nafaqat til birliklarini o'rgatadi, balki o'quvchi **metalingvistik fikrlashini va interferensiya xatolarini anglash strategiyasini** shakllantiradi.

Xulosa

Autentik materiallarning ilmiy asoslangan mezonlar bilan tanlanishi leksik interferensiyani kamaytirishda yuqori samaradorlik beradi. Tadqiqot quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari suradi:

- Autentik resurslarni o'quvchi darajasiga moslashtirilgan holda tanlash.
- Kollokatsion birliklarga boy materiallardan foydalanish.
- Semantik farqlanishni ochib beruvchi taqqoslama mashqlar tizimini joriy etish.
- Materiallarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish va madaniy yuklanishni tartibga solish.

Kelgusida autentik materiallar asosida **interferensiya-korreksiya mashq tizimini** ishlab chiqish metodik jihatdan istiqbolli yo'nalish bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Babae, N., & Tikoduadua, M. (2020). Authentic materials, culture and language learning: An analysis of EFL textbooks. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 7(4), 15–28.

Barcroft, J. (2015). *Lexical Input Processing and Vocabulary Learning*. John Benjamins.

Cook, V. (2010). *Translation in Language Teaching: An Argument for Reassessment*. Oxford University Press.

Coxhead, A. (2000). A new academic word list. *TESOL Quarterly*, 34(2), 213–238.

Ellis, R. (2008). *The Study of Second Language Acquisition* (2nd ed.). Oxford University Press.

Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*, 40(2), 97–118.

Lewis, M. (1993). *The Lexical Approach: The State of ELT and a Way Forward*. Language Teaching Publications.

Nation, I. S. P. (2013). *Learning Vocabulary in Another Language* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Ringbom, H. (2007). *Cross-linguistic Influence in Second Language Acquisition*. Multilingual Matters.

